

MARIE WERNEROVÁ

PERCEPCE ATRAKTIVITY A IMAGE KRAJSKÝCH MĚST V ČESKU NA PŘÍKLADU VYSOKOŠKOLSKÝCH STUDENTŮ Z ČESKÝCH BUDĚJOVIC A ÚSTÍ NAD LABEM

M. Wernerová: *Perception of attractiveness and image of regional cities in Czechia on the example of university students in České Budějovice and Ústí nad Labem.* – Geografie–Sborník ČGS, 113, 1, pp. 20–33 (2008). – This article deals with perceptions and spatial preferences of people. The main aim is to find out how university students perceive and evaluate attractiveness and image of regional cities of Czechia. The research is based on a questionnaire inquiry made in the cities of České Budějovice and Ústí nad Labem during March and April 2006. Three key thematic fields are examined – work, residential and recreational preferences. The results of the survey are further compared with an objective ranking composed of a group of socio-economic indicators. It was proved that perception of attractiveness is in reality influenced by subjective factors and therefore preference behaviour of students is different from the results of an objective evaluation.

KEY WORDS: spatial preferences – perceptions – attractiveness and image of the city – university students.

1. Teoretická východiska a výzkumné otázky

1.1. Behaviorální přístup v geografii

Předkládaný článek se svou teoretickou orientací řadí k pracím behaviorální geografie, tedy k myšlenkovému proudu, jenž se konstituoval v průběhu 60. let minulého století zejména v angloamerické literatuře. Behaviorální přístupy jsou inspirovány psychologií a jako první zavádějí do geografie výzkumný zájem o chování jedinců a skupin v prostředí. Jejich podstatou je zkoumání jednotlivce v jeho konkrétní situaci v mikroprostorovém průmětu, což umožňuje více proniknout k podstatě jevu (Drbohlav 1993). Východiskem takto laděných výzkumných snah je „...současné obecně platné poznání, že subjektivní komponent lidského bytí v prostoru je stejně důležitý, jako komponent objektivní“ (Drbohlav 1993, s. 31). Z tohoto důvodu behaviorální geografové nepřijímají předpoklad, že by poznávací proces vedl k ryze racionálnímu rozhodnutí a jednání, jak to činí úzce zaměřené ekonomické teorie (Gold 1980). Naopak představitelé behaviorálního směru se domnívají, že psychologické aspekty při percepci prostředí mohou být v procesu rozhodování a prostorového chování jedince ještě důležitější nežli objektivní skutečnosti (Gold 1980, Lloyd 1976, White 1981).

1.2. Problematika prostorových percepčí a preferencí sídelních prostorů v odborné literatuře

Významnou součástí behaviorální geografie je i problematika percepce informace o území, tj. subjektivní obraz území ve vědomí člověka vznikající na základě jeho životních zkušeností a názorů (Siwek 1988). Tyto představy se pak promítají do regionálních a sídelních preferencí obyvatelstva, které znamenají výběr ideální lokality, regionu či typu sídla pro určitou funkci (většinou trvalé bydlení; Drbohlav 1990b). Jak dále vysvětluje D. Drbohlav (1993), představuje percepce proces, kterému se člověk podrobuje neustále, ať už si to uvědomuje nebo ne, a do něhož se promítá nejen objektivní znalost o místě, ale i ryze subjektivní pocit jedince. I díky němu je skutečné prostředí v průběhu percepce modifikováno a zjednodušováno do pouhého obrazu tohoto prostředí. Právě význam takto pozmeněné a v mysli uložené informace je zdůrazňován řadou autorů (např. Lloyd 1976, White 1981). Ti upozorňují na to, že se člověk spíše chová a rozhoduje právě na základě informací uložených v jeho poznávacím systému než dle informací objektivních. Obdobně uvádějí i Pellenbarg a Meester (1984), že prostorové chování lidí není řízeno objektivní realitou, ale jejich subjektivní interpretací této reality.

Představa o území, kterou si vytváří každý jednotlivý člověk, má nepochybně význam jen pro něj, avšak souhrn těchto představ u větší skupiny lidí (jako například u vysokoškolských studentů) má význam mnohem větší. Výsledky výzkumů preferencí obyvatel totiž mohou mít řadu praktických implikací – tvorba migračních prognóz, územní plánování, lokalizační rozhodování v průmyslu, komplexní teritoriální marketing. Tyto závěry tedy potvrzují důležitost a smysluplnost zkoumání percepčí, preferencí a následně mentálních map, v nichž se odrážejí.

Autorem výše uvedeného geografického pojmu „mentální mapa“ a stěžejní osobností v této problematice je britský geograf P. R. Gould. Poprvé toto označení použil ve svém diskusním článku *On Mental Maps* v roce 1966, jehož verze doplněná o postskriptum z roku 1970 byla i součástí velmi známého, prvního tematicky zaměřeného sborníku s názvem *Image and Environment* (Downs, Stea, ed. 1973). Mentální mapa podle něj zobrazuje území tak, jak je zaznamenáno v lidském mozku. To znamená, že vzhledem ke skutečnému obrazu území je mentální mapa poněkud deformována. Za příčinu deformace považuje unikátní kombinace informačních toků, které dopadají na jedince a pronikají nestejně do jejich mysli (Gould, In: Downs, Stea, ed. 1973). K důležitému zjištění došli Gould a White ve své preferenční studii britských studentů (Gould, White 1968). Objevíli, že každá mentální mapa je výsledkem kombinace mapy nesoucí obecné trendy a lokálního efektu, který zkresluje území v bezprostředním okolí pozorovacího bodu, tedy území, o kterém má respondent nejvíce znalostí a informací, a k němuž má vytvořeny nejintenzivnější vztahy a vazby. Síla působení lokálního efektu je navíc závislá na poloze pozorovacího bodu.

Důležitou skutečností, která implikuje praktické využití preferenčních studií, je i poměrně vysoká shoda sídelních preferencí a skutečného prostorového chování – migrace, kterou ve své práci potvrzuje White (White 1981). Jádrem jeho výzkumu je však analýza závislosti sídelních preferencí na třech odlišných typech proměnných – subjektivních, objektivních a informačních. Ve všech zkoumaných případech se mu podařilo prokázat, že „...subjektivní charakteristiky vysvětlují variabilitu preferencí lépe než objektivní nebo informační charakteristiky“ (White 1981, s. 182).

V bývalém Československu se sídelní preference a mentální mapy v geografické literatuře objevují až v 80. letech a více se prosazují teprve v 90. letech minulého století. Poměrně malá pozornost věnovaná této problematice je však společným znakem celé střední a východní Evropy (s výjimkou Polska). V zemích bývalého východního bloku se objevují práce zaměřené na toto téma jen zřídka a nahodile. Postrádají větší návaznost a propojení do obsáhlejšího geografického výzkumu. Přesto lze uvést alespoň několik autorů, kteří se v rozličných podobách věnovali diskutovaným otázkám. Nejvíce se z českých geografů danou problematikou zabýval Drbohlav (1989a, 1989b, 1990a, 1990b, 1990c, 1993). Vedle jeho prací byly publikovány některé další relevantní příspěvky, jež byly převážně empiricky laděné (např. Hrdlička 1983, Mrklasová 1988, Siwek 1988, Slavík, Sedlák 1997).

1.3. Výzkumné otázky a cíle práce

Z výše uvedených důvodů vyplývá i snaha předkládané studie navázat na dřívější práce a vzbudit zájem o behaviorální geografii, která nemá v Česku příliš velkou tradici. Jádrem práce je analýza percepce a preferencí vysokoškoláků v současném období, kdy již došlo k výrazné diferenciaci v atraktivitě jednotlivých krajských měst. Cílem je zjistit, jak je těmito mladými lidmi vnímána atraktivita krajských měst v Česku, a zda je jejich percepce významně ovlivněna jejich image, resp. dalšími měkkými faktory. V této souvislosti je důležitá skutečnost, že již dříve byla prokázána existence odlišností mezi realitou a vnímáním, resp. interpretací této reality jedincem (např. Drbohlav 1993, Lloyd 1976, White 1981). Domnívám se, že v případě hodnocení atraktivity měst se na tomto rozporu podílí i jejich image, která je rozšířena v povědomí obyvatel. Přitom platí, že tuto image si konkrétní město sice může vytvářet záměrně, ale často se utváří zcela bezděčně (Janečková, Vašítková 1999). Základní výzkumnou snahou je tedy identifikovat města, která jsou obyvateli vnímána jako ideální místa pro bydlení, práci a rekreaci.

Dále je sledováno, zda se významně liší percepce studentů z města s negativní image (Ústí nad Labem) a z města s pozitivní image (České Budějovice), a také porovnány rozdíly v percepci studentů geografie a ostatních vysokoškolských oborů. Ověřována je i platnost obecné pravidelnosti „neighbourhood effect“ (sousedského efektu), která spočívá v přirozené tendenci většiny jedinců přeceňovat pozitivní prvky svého domácího prostředí a podceňovat prvky negativní (viz např. Drbohlav 1990a, Drbohlav 1990c). Takovýto způsob pozitivního ovlivnění preferencí při hodnocení místa vlastního dlouhodobého bydliště identifikovali při sestavování mentálních map britských studentů i Gould a White, nicméně jej označovali jako lokální efekt (Gould, White 1968, Gould, White 1974).

Specifičnost předkládaného výzkumu tkví zejména v tom, že výše uvedené otázky byly sledovány na příkladu studentů vysokých škol. Jsou to totiž právě jejich prostorové představy a preference, které mohou být v budoucnu nadmíru důležité, neboť se jedná o nejvzdělanější a nejvíce mobilní část populace (Gould, White 1968; Gould, White 1974). Velmi citlivě vnímají změny ve společnosti a dokáží na ně poměrně rychle reagovat svým prostorovým chováním. Podchycení názorů a preferencí právě u mladé inteligence je tedy opodstatněné a smysluplné, neboť chování, ke kterému následně vedou, může indikovat směry alokace kvalifikovaných pracovních sil, což je pro rozvoj regionu klíčovou záležitostí. Co se týče lokalit zvolených pro pro-

vedení šetření, byla záměrně vybrána dvojice velikostně srovnatelných měst s jednou regionální univerzitou, obdobným počtem studentů, ale zcela opačnou image.

2. Použité metodické postupy a zdroje dat

2.1. Terénní dotazníkové šetření

Z metodického hlediska bylo hlavní výzkumnou metodou terénní dotazníkové šetření provedené na vysokých školách v Ústí nad Labem a Českých Budějovicích. Sběr dat byl proveden samotnou autorkou v průběhu března a dubna 2006, a to dvěma poněkud odlišnými způsoby v závislosti na oboru studia daného respondenta. Díky spolupráci s geografickými katedrami (na Přírodovědecké fakultě UJEP Ústí nad Labem a Pedagogické fakultě JU České Budějovice) bylo šetření mezi studenty geografie provedeno přímo v rámci jejich výuky na cvičeních a seminářích, čímž se podařilo podchytit převážnou většinu základního souboru. U negeografických oborů bylo postupováno trochu jinak, neboť zde nebyl tak snadný přístup ke všem osobám. Výběr konkrétních studentů probíhal přímo na jednotlivých fakultách nebo vysokoškolských kolejích způsobem oslovení každého n-tého člověka, přičemž byla u výběrového souboru požadována stejná struktura kvótní charakteristiky „obor studia“ jako u souboru základního. Respondenti obdrželi dotazník zaměřený na hodnocení atraktivity a image krajských měst rozdělený na 2 části – percepce a preference. V první části studenti přiřazovali bodová hodnocení jednotlivým městům na základě osobní zkušenosti nebo jen dle zprostředkovaných a kusých informací. Sečtením bodových zisků pak byl sestaven žebříček pořadí měst. Ve druhé části dotazníku vytvářeli žebříček respondenti přímo sami dle svých osobních preferencí. Celkem bylo zpracováno 302 validních dotazníků. Odůvodnění rozdělení dotazníku na dvě části, i přes jejich předpokládanou vysokou korelaci, vyplývá z následující úvahy. Vzhledem k tomu, že na „fakticky“ orientované otázky se respondenti snaží odpovídat na základě znalostí, mohou odpovědi upravovat tak, jak se domnívají, že odpoví ostatní. Ve snaze odpovědět na příslušnou otázku „správně“ tak mohou někdy i záměrně potlačovat své pocity. Naopak v dotazu na osobní preference již mohou své názory projevit svobodněji. Mohou se v nich odrážet nejrozumnější faktory osobního rázu, které by se za jiných okolností neprojevily. Preference totiž mohou být ovlivněny nestandardními a náhodnými činiteli, například rozdílnými osobními zkušenostmi a zážitky. Správnost tohoto předpokladu se projevila v mnohem vyšší variabilitě názorů mezi respondenty v případě preferencí než v případě percepce.

Tematicky byl dotazník strukturován na následující oblasti: ekonomická úroveň a trh práce, bydlení, životní prostředí a rekreace, které považují v souvislosti s formováním sídelních preferencí a potenciální migrací za nejdůležitější. Tato myšlenka vychází i z práce D. Drbohlava, který uvádí, že „...ve vyspělých společnostech jsou dnes nejvýznamnější faktory migrační motivace ty, které úzce souvisejí s problematikou bytovou, pracovní, kvality životního prostředí a částečně rodinnou“ (Drbohlav 1990c, s. 366). Ostatní důvody nezaujmají v kontextu širšího souboru motivů rozhodující pozice. Tyto tři klíčové oblasti jsou v dotazníku ještě doplněny tématem geografické polohy, neboť jednou z výzkumných otázek je i vliv image města na vnímání jeho velikosti a vzdálenosti od metropole. Aby mohla být sledována i závislost preferencí na

návštěvnosti, byl respondent dotazován, zda v jednotlivých městech někdy byl či nikoliv.

2.2. Statistická data

Vedle informací z dotazníků byly použity ještě další dva typy zdrojových dat. Zejména statistická data (běžné socioekonomické ukazatele), která byla použita přímo, v modifikované formě nebo byla využita pro výpočet specifických indikátorů (např. index změny pracovních příležitostí). Pro hodnocení každé zkoumané oblasti bylo použito několik indikátorů tak, aby určitým způsobem korespondovaly s otázkami kladenými k dané problematice v dotazníku. Každý z nich vypovídá o trochu odlišné charakteristice, ale společně poskytují poměrně komplexní hodnocení. Snaha získat co nejobjektivnější a nejpresnější hodnocení je ještě podpořena užitím váženého průměru ze všech ukazatelů, na rozdíl od běžně používaného průměru aritmetického. Vyšší váha je pak přisouzena těm charakteristikám, které jsou považovány za důležitější, neboť mají charakter příčiny, nikoli důsledku.

Prostřednictvím vícerozměrných statistických metod byla vybrána vhodná kombinace ukazatelů a podána stručná charakteristika jednotlivých krajských měst dle zkoumaných tematických oblastí. Pro hodnocení problematiky ekonomické úrovně a pracovního trhu byly vybrány ukazatele: míra nezaměstnanosti, průměrná měsíční mzda, počet podnikatelských subjektů na 1 000 EAO¹, počet zaměstnavatelů na 1 000 EAO, podíl vysokoškoláků a index změny počtu pracovních příležitostí² (viz Hampl 2005). Do hodnocení tématu bydlení byly zahrnuty tyto ukazatele: průměrná velikost bytu, plocha bytu na 1 bydlící osobu, bytová výstavba, průměrná cena bytu, průměrná cena pozemku, průměrná výše regulovaného nájmu, podíl vysokoškoláků, míra rozvodovosti, míra potratovosti, počet trestných činů, podíl věřících a volební účast. Kvalita životního prostředí a atraktivita pro cestovní ruch je popsána těmito indikátory: emise NO_x, rozloha maloplošných CHU³, počet sportovních zařízení, počet objektů individuální rekreace, přírodní potenciál⁴ a kulturní potenciál⁵.

V této souvislosti je nutné si uvědomit, že postižení veškerých podmiňujících faktorů u sociogeografických systémů je značně obtížné a výsledek se vždy odvíjí od volby hodnotících kritérií. Vzhledem k tomu jsou níže uvedené

¹ EAO – ekonomicky aktivní obyvatelstvo

² Index změny vyjadřuje, jakým způsobem se mezi lety 1991 a 2001 změnil ukazatel počtu pracovních příležitostí. Počet pracovních příležitostí je vypočten jako součet EAO a salda pohybu za prací (tj. rozdíl mezi EAO dojíždějícím do obce za prací a EAO vyjíždějícím z obce za prací). Vzhledem k tomu, že do EAO jsou zahrnuti i nezaměstnaní, byla provedena příslušná redukce.

³ CHU – chráněná území

⁴ Přírodní potenciál vyjadřuje přírodní atraktivitu a potenciál dané obce pro cestovní ruch a rekreaci. Je členěn na „odvětvové“ potenciály, tj. možnosti, které v území existují pro provozování konkrétních aktivit cestovního ruchu. U většiny aktivit jsou podle míry výskytu rozvojových podmínek pro dané činnosti stanoveny 3 intenzitní stupně, u několika složek je pouze ohodnocena přítomnost, respektive nepřítomnost těchto charakteristik. Ukazatel je převzat z publikace Hodnocení potenciálu cestovního ruchu na území Česka.

⁵ Kulturní potenciál hodnotí atraktivitu obce a její potenciál z hlediska kulturního cestovního ruchu. Metodika hodnocení možností trávení volného času kulturně-historickými akcemi je analogická jako u potenciálu přírodního. Ukazatel je převzat z publikace Hodnocení potenciálu cestovního ruchu na území ČR.

závěry vysloveny vždy s ohledem na použitou metodiku. Nicméně požadovaná objektivnost hodnocení je zajištěna použitím většího počtu parciálních, ale dostatečně citlivých indikátorů, jejichž kombinace umožnila poměrně syntetické posouzení situace. Výsledky terénního šetření byly také konfrontovány s výsledky agentur pro výzkum veřejného mínění a hodnoceními publikovanými v tisku. Tyto však sloužily spíše k dokreslení zkoumané problematiky, neboť tyto práce vykazují řadu metodologických nedostatků.

3. Výzkum prostorových percepceí a preferencí vysokoškolských studentů

3.1. Ekonomická úroveň a trh práce

V první zkoumané sféře, tj. ekonomická úroveň a trh práce odhalují výsledky nejlepší hodnocení na straně populačně největších měst, tzn. u sídel na nejvyšších pozicích v hierarchickém systému osídlení. Ta jsou vnímána jako tradiční pracovní centra poskytující největší množství pracovních příležitostí a širokou variabilitu pozic. Tato paralela s velikostním pořadím měst naznačuje, že v myslích lidí existuje určitá klamná domněnka, že populační velikost nutně indikuje i jeho ekonomickou úspěšnost. Zajímavá je navíc skutečnost, že toto zjištění platí jak pro skupinu negeografických studentů, tak pro geografy. Potvrzena byla platnost hypotézy o superdominanci Prahy. Její pozice je jednoznačná a neotřesitelná, neboť byl mezi prvním a druhým místem v žebříčku určen vůbec největší rozestup hodnot. Rozdíl mezi průměrným preferenčním pořadím Prahy a Brna činil celých 2,06 bodů preferenčního pořadí. Velikost rozestupů mezi dalšími pořadími pak vede k závěru, že v preferencích respondentů se zformovaly dvě řádovostní úrovně. Jedna je tvořena samotnou Prahou, druhou společně vytvářejí všechna ostatní krajská města. Výsledky tak ukazují, že fenomén metropole neustále posilující své postavení v národní ekonomice mladí lidé silně vnímají a tento jev následně promítají do svých preferencí.

3.2. Bydlení

Vítězem v kategorii bydlení se staly České Budějovice. Zdejší atraktivní krajina s kombinací krásné přírody a historických měst je pro mnohé velkým lákadlem. Navíc řadě lidí ve spojení s jižními Čechami vyvstává asociace letní dovolené, neboť se jedná o velmi oblíbenou a tradiční rekreační destinaci Česka. Příjemné vzpomínky a pocity pak v lidech evokují i myšlenku trvalého bydlení. Tento výsledek tedy znovu potvrzuje v minulosti mnohokrát odhalená zjištění o dominanci Českých Budějovic (Drbohlav 1990a, Hrdlička 1983, Mrklasová 1988, Siwek 1988). Nicméně v tomto případě není pozice lídra tak silná a stabilní. Porovnáme-li ji s kategorií práce, objevíme, že určení preferencí v oblasti pracovní je mnohem jednoznačnější a vykazuje hlouběji vyvinutou míru hierarchické organizace. Nejenže je odstup prvního pořadí Prahy mnohem znatelnější, ale i celkově získala lepší preferenční pořadí. Zatímco průměrné pořadí Prahy je pouze 2,21, u Českých Budějovic je získaná hodnota podstatně horší, a to 3,78. Z tohoto vzájemného porovnání můžeme usuzovat, že přestože se jedná v příslušných kategoriích o první pozice, náleží každé město k odlišné řádovostní úrovni. Znamená to také, že větší názorovou shodu vykazují studenti v oblasti ekonomické a pracovní.

Důležitější je však skutečnost, že při sledování komplexně pojatých sídelních preferencí⁶ (v tradičním smyslu) bylo objeveno, že hlediska práce a bydlení jsou pro mladé lidi v podstatě neoddělitelná. Vzhledem k tomu, že pro mladé vysokoškoláky je v blízké budoucnosti prioritní budování kariéry a získání dobré pracovní pozice, přizpůsobuje se tomu i místo bydliště. Ideální představou je tedy ztotožnění místa pracoviště a bydliště, a tak atraktivní pracovní centra odpovídají lokalitám atraktivním pro trvalé bydlení. Městem, které nejlépe odpovídá výše popsaným trendům, jsou České Budějovice.

3.3. Životní prostředí a rekreace

Ve sféře životního prostředí a rekreace byla nejlépe vyhodnocena dvojice České Budějovice a Karlovy Vary, přičemž pozice prvního města je poměrně silná. Navíc je potřeba dodat, že na rozdíl od problematiky bydlení není tento výsledek zkreslen působením tzv. „neighbourhood effectu“. Při pohledu na dílčí žebříčky sestavené na jedné straně pouze českobudějovickými a na straně druhé pouze ústeckými respondenty totiž zjišťujeme, že České Budějovice zvítězily v obou případech. Přirozeně jsou preference místních studentů výrazně lepší a poněkud zvyšují bodový rozdíl zjištěný v celkových výsledcích, objevenou skutečnost o dominanci Českých Budějovic v rekreační atraktivitě však nezpochybnují. U problematiky životního prostředí a rekreace byla též sledována hypotéza o vzájemném negativním vztahu mezi pracovními a rekreačními preferencemi. Tato předpokládaná korelace se však na zkoumaném vzorku neprokázala.

3.4. „Neighbourhood effect“ a další faktory ovlivňující preference

Ve sféře ekonomiky i bydlení se ovšem v případě studentů z Českých Budějovic podařilo potvrdit očekávanou platnost pravidelnosti „neighbourhood effect“. Pro analýzu vlivu „domácího prostředí“ bylo vždy použito výsledků očištěného vzorku, tedy pouze ústeckého, resp. českobudějovického vzorku respondentů. Při vyhodnocení takto zúženého vzorku nejenže si České Budějovice neudržely svou pozici, ale dosažená hodnota preferenčního pořadí byla dvojnásobně vyšší, tzn. horší. Evidentně tedy dochází k přeceňování pozitivních prvků svého domácího prostředí a podceňování prvků negativních, k čemuž má většina jedinců přirozený sklon (viz např. Drbohlav 1990a, Drbohlav 1990c).

Takovéto významné pozitivní ovlivnění preferencí při hodnocení vlastního dlouhodobého bydliště v případě Ústí nad Labem pozorováno nebylo. Tento výsledek vypovídá především o tom, že ústečtí studenti ve svých preferencích pro trvalé bydlení více zohledňují jiné faktory než studenti českobudějovičtí. Ekologický faktor, který byl dominantní v minulosti (viz Drbohlav 1990b, Mrklasová 1988), již nemá tak důležitou váhu a mírně ustupuje do pozadí. Příčinou je zajisté to, že v regionu došlo k útlumu těžby a významnému zlepšení životního prostředí. Mnohem závažnější je ale skutečnost, že se do popředí v současnosti dostal faktor, který se díky nivelizačním snahám komunistického režimu dříve nemohl naplno projevit. V dnešní kapitalistické společnosti se tedy jako klíčový faktor ovlivňující sídelní preference mladých lidí prosazuje faktor ekonomický. V případě respondentů z Ústí nad Labem se jed-

⁶ Tj. určování preferenčního pořadí při zohlednění všech hledisek a faktorů dohromady.

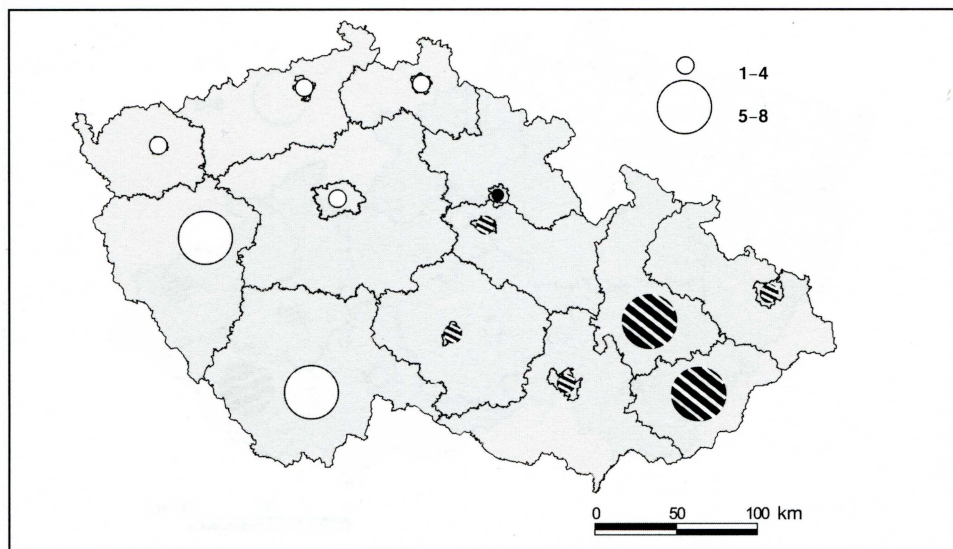
ná o výsledek zcela relevantní a očekávaný, neboť stav ekonomiky a pracovního trhu je v tomto regionu nejtěživějším problémem. Nicméně stejný trend je možné pozorovat i v případě českobudějovických respondentů, kde se Praha umístila hned na druhém místě.

Co se týče dalších odlišností v preferencích dle geografického původu respondentů, bylo zjištěno, že názory ústeckých studentů na místo bydliště jsou mnohem různorodější, a že v nich neexistuje tak silná rigidita, ať už ve smyslu předpojatosti vůči lokalitě nebo její dominanci. Vzhledem k tomu, že jejich klíčovou sídelní motivací je ekonomický faktor, dochází v případě studentů z Ústí nad Labem ke zcela ojedinělé skutečnosti, a to k odmítání vlastního místa bydliště.

S tím souvisí další důležitá pravidelnost, a to taková, že dvojici pánevních strukturálně postižených měst (Ostrava, Ústí nad Labem) byla ve všech sledovaných problematikách přisouzena největší neatraktivita. Tato města jsou jednoznačně negativně vnímána a kategoricky odmítána. Bez ohledu na osobní zkušenost jsou považována za odstrašující případ, jsou asociací pro nevhlednou, průmyslovou lokalitu se zdevastovanou krajinou.

3.5. Polarita Čechy versus Morava a další objevené pravidelnosti

Při sledování problematiky z hlediska kategorie geograf versus negeograf nebyly v preferencích objeveny markantnější rozdíly, jak bylo původně očekáváno. Drobná nuance byla identifikována pouze v tom, že individuální preference geografů jsou vyrovnanější a rozptýlenější mezi více lokalitami. Úvaha o větším rozsahu faktických znalostí, a tedy o hodnocení více odpovídajícím reálné situaci na straně geografů, se nepotvrdila. O něco vyšší míra znalostí se projevila jen při určování populační velikosti měst. Navíc bylo odhaleno, že faktické odpovědi respondentů se mnohem více liší v závislosti na lokalitě než na oboru studia.

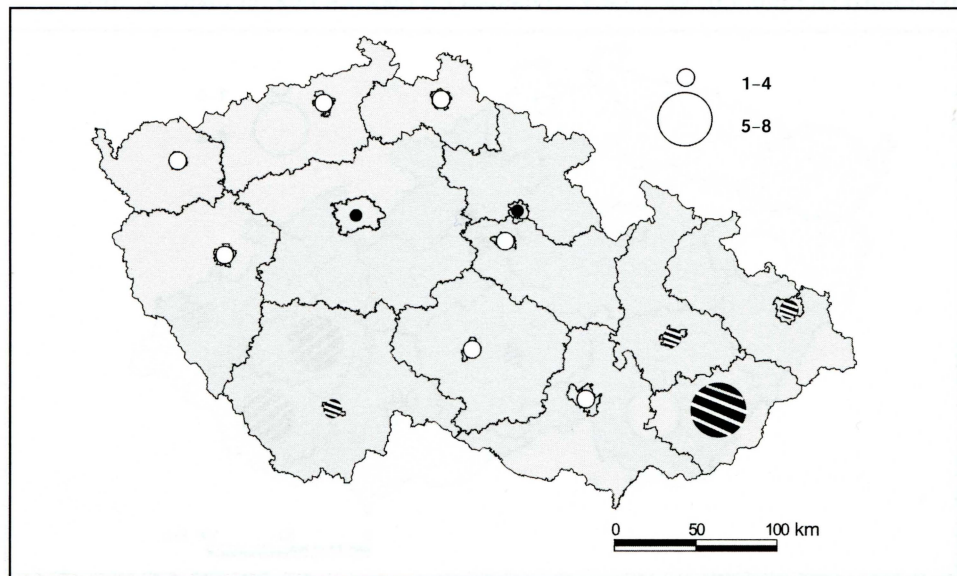

Obr. 1 – Rozdíly subjektivních preferencí k bydlení a objektivního hodnocení. V legendě rozdíl mezi pořadím: černě – nulový, bíle – kladný, šrafovou – záporný. Zdroj: dotazníkové šetření, vlastní výpočty.

Další zajímavou objevenou skutečností je poměrně silná polarita mezi Čechami a Moravou, jež je způsobena širěji pojatým sousedským efektem. V preferencích se tedy projevuje jakýsi západovýchodní gradient, obdobně jako v případě polaritě Česko-Slovensko v minulosti (viz Mrklasová 1988). Díky tomu, že vybraní respondenti lépe znají a mají silnější vztah k Čechám, jsou výsledky v jejich prospěch zvýrazněny. To znamená, že přestože respondenti vnímají některá česká města podstatně hůře a domnívají se o nich, že nejsou pro daný účel tak vhodná, v preferencích jim dávají vědomě vyniknout. Raději upřednostňují lokalitu bližší, i když není tolik atraktivní, než kvalitnější lokalitu ve větší vzdálenosti od místa svého dlouhodobého pobytu (obr. 1). Toto preferenční chování je podmíněno potvrzenou závislostí hodnocení měst na míře jejich návštěvnosti, a tedy i větší znalosti ze strany studentů. Tento závěr koresponduje i s tvrzeními uvedenými v pracích Goulda a Whitea (Gould 1975, Gould, White 1974), které se týkaly míry informovanosti. V nich se podařilo prokázat tendenci rychlého poklesu znalostí s rostoucí vzdáleností, což se promítlo i do sídelních preferencí. Objevená souvislost míry návštěvnosti a preferencí u českých respondentů tedy není specifickou záležitostí, nýbrž je považována za obecnější trend. Vzhledem k tomu, že míra návštěvnosti souvisí s polohou, resp. dopravní dostupností, můžeme konstatovat, že horší hodnocení moravských měst je zčásti ovlivněno jejich odlehlejší geografickou polohou.

4. Závěry: srovnání subjektivního a objektivního hodnocení

Klíčová otázka nastolená v rámci tohoto výzkumu byla, zda se skutečný stav města popsany pomocí různých kvantifikovatelných ukazatelů významně liší od jeho atraktivity a image vnímané ze strany lidí. Zvolenou metodou

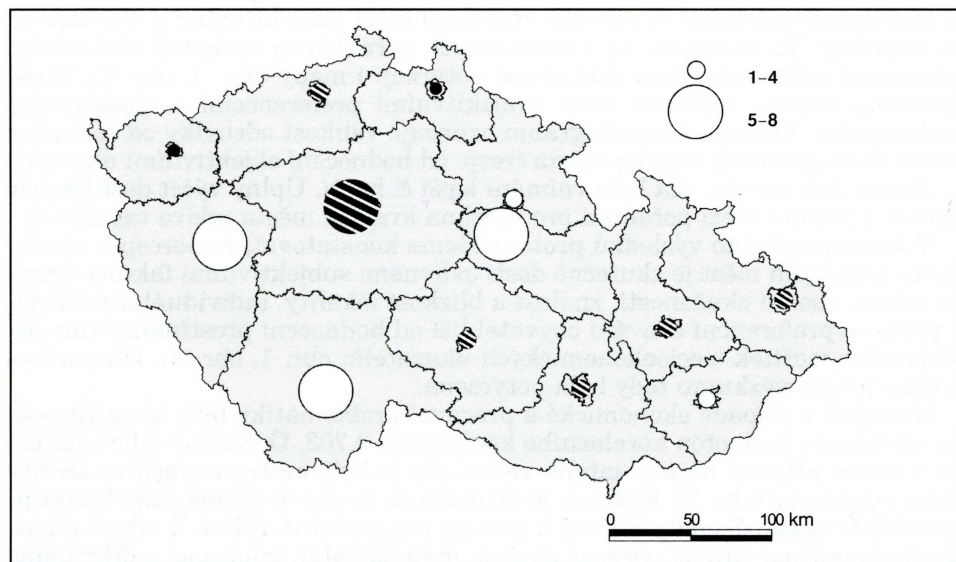

Obr. 2 – Rozdíly subjektivních pracovních preferencí a objektivního hodnocení. V legendě rozdíl mezi pořadím: černě – nulový, bíle – kladný, šrafovou – záporný. Zdroj: dotazníkové šetření, vlastní výpočty.

Tab. 1 – Pořadové korelace subjektivního a objektivního hodnocení

		Preference práce	Objektivní práce
Subjektivní práce	Korelační koeficient	1,000	0,703
	Signifikance	.	0,007
	N	13	13
Objektivní práce	Korelační koeficient	0,703	1,000
	Signifikance	0,007	.
	N	13	13
		Preference bydlení	Objektivní bydlení
Subjektivní bydlení	Korelační koeficient	1,000	0,278
	Signifikance	.	0,358
	N	13	13
Objektivní bydlení	Korelační koeficient	0,278	1,000
	Signifikance	0,358	.
	N	13	13
		Preference rekreace	Objektivní rekreace
Subjektivní rekreace	Korelační koeficient	1,000	0,473
	Signifikance	.	0,103
	N	13	13
Objektivní rekreace	Korelační koeficient	0,473	1,000
	Signifikance	0,103	.
	N	13	13

Zdroj: vlastní výpočty

Obr. 3 – Rozdíly subjektivních rekreačních preferencí a objektivního hodnocení. V legendě rozdíl mezi pořadím: černě – nulový, bíle – kladný, šrafovou – záporný. Zdroj: dotazníkové šetření, vlastní výpočty.

zodpovězení této otázky bylo porovnání pořadí měst získané na základě hodnocení pomocí relativně objektivních charakteristik s pořadím dle subjektivních preferencí uvedených v dotaznících. Byly vypočteny vzájemné pořadové

Tab. 2 – Dosažená pořadí dle subjektivních preferencí a objektivního hodnocení

	Ekonomická úroveň a trh práce (dosažené pořadí)			Bydlení (dosažené pořadí)			Životní prostředí a rekreace (dosažené pořadí)		
	subjektivní preference	objektivní hodnocení	rozdíl	subjektivní preference	objektivní hodnocení	rozdíl	subjektivní preference	objektivní hodnocení	rozdíl
České Budějovice	3	2	-1	1	8	7	1	7	6
Praha	1	1	0	2	4	2	6	1	-5
Brno	2	4	2	5	1	-4	8	4	-4
Plzeň	4	8	4	4	11	7	5	11	6
Karlovy Vary	8	9	1	8	12	4	2	2	0
Hradec Králové	5	5	0	3	3	0	4	6	2
Pardubice	7	10	3	7	6	-1	7	13	6
Liberec	6	7	1	6	9	3	3	3	0
Olomouc	9	6	-3	9	2	-7	9	5	-4
Zlín	11	3	-8	11	5	-6	11	12	1
Ostrava	13	12	-1	13	10	-3	13	10	-3
Jihlava	10	11	1	10	7	-3	10	8	-2
Ústí nad Labem	12	13	1	12	13	1	12	9	-3

Zdroj: dotazníkové šetření, vlastní výpočty

korelace pro jednotlivé tematické oblasti a na základě Spearmanova korelačního koeficientu a signifikance rozhodnuto o pravdivosti hypotézy. Výsledné hodnoty těchto ukazatelů jsou uvedeny v tabulce 1. Z tabulky je patrné, že v případě dvou témat jsou vypočtené korelační koeficienty nízké, takže nebyla prokázána existence výraznější závislosti mezi subjektivními a objektivními žebříčky. To znamená, že v sestavených pořadích se vyskytují statisticky významné odlišnosti. Tuto skutečnost potvrzují i mapy (obr. 1, obr. 3), které zobrazují rozdíly v pořadí mezi subjektivními preferencemi a objektivním hodnocením. Velikost kartodiagramu označuje velikost odchylky od reálného stavu charakteristik daného města (resp. od hodnocení objektivními ukazateli), barva pak určuje, zda bylo vnímání lepší či horší. Úplný výčet dosažených pořadí a rozdílů mezi pořadími pro všechna krajská města udává tabulka 2.

V kontextu těchto výsledků proto můžeme konstatovat, že percepce atraktivity krajských měst je skutečně dosti ovlivněna subjektivními faktory (image města, osobní zkušenosti, znalost a blízkost lokality, individuální názory), a proto se preferenční chování obyvatel liší od hodnocení prostřednictvím objektivních měřítek (socioekonomických ukazatelů; obr. 1, obr. 3). Hlavní hypotéza tohoto výzkumu tedy byla potvrzena.

Nicméně v případě ekonomické a pracovní problematiky byla identifikována závislost s hodnotou korelačního koeficientu 0,703. Odhalené difference tedy v tomto případě nejsou natolik velké, aby je bylo možné označit za statisticky významné (obr. 2). Příčinou je skutečnost, že právě ekonomický faktor je pro mladé vysokoškoláky klíčový a jsou na něj poměrně citliví. Z tohoto důvodu ekonomickou situaci pozorně sledují, mají dostatek informací a díky tomu se v ekonomických a pracovních otázkách chovají pragmaticky a nejsou ovlivněni subjektivním hlediskem tolik jako u ostatních sledovaných témat (obr. 1, obr. 3).

Na závěr je ještě nutno dodat, že veškeré výše uvedené skutečnosti a tvrzení jsou vysloveny s ohledem na charakter sledovaného vzorku respondentů a použitou metodiku. Z tohoto důvodu si nenárokují provádět větší zobecnění na celé Česko. Aby bylo možné formulovat obecnější závěry s větší přesností

a vyšší statistickou reprezentativností, bylo by potřebné provést obdobný výzkum na rozsáhlejší vzorku respondentů. Přínosné by bylo zejména rozšířit geografické zaměření studie i na moravská města, resp. univerzity, neboť bychom tímto získali relevantní srovnání a skutečný obraz polarity Čechy versus Morava.

Literatura:

- DISMAN, M. (2002): Jak se vyrábí sociologická znalost. Karolinum, Praha, 374 s.
- DOWNS, R. M., STEA, D. (ed.) (1973): Image and environment: cognitive mapping and spatial behavior. Aldine, Chicago, 439 s.
- DRBOHLAV, D. (1989a): Migrační motivace, regionální a sídelní preference obyvatelstva. Kandidátská disertační práce. PřF UK, Praha, 236 s.
- DRBOHLAV, D. (1989b): Migrační atraktivita měst ČR (a její motivační specifikace). Sborník ČSGS, č. 1, s. 5–18.
- DRBOHLAV, D. (1990a): Regional and residential preferences of the population (example of high school students in three selected cities of the Czech republic). Acta Universitatis Carolinae, č. 2, s. 51–72.
- DRBOHLAV, D. (1990b): Důvody regionálních a sídelních preferencí obyvatelstva ČR. Sborník ČSGS, č. 1, s. 13–29.
- DRBOHLAV, D. (1990c): Migrační motivace, regionální a sídelní preference obyvatelstva – teoretická východiska v československé a zahraniční literatuře. Sociologický časopis, č. 5, s. 358–374.
- DRBOHLAV, D. (1993): Behaviorální přístup v geografii. In: Sýkora L. (ed.): Teoretické přístupy a vybrané problémy v současné geografii. KSGRR, Praha, s. 31–41.
- GOLD, J. R. (1980): An Introduction to behavioural geography. Oxford University Press, New York, 290 s.
- GOLD, J. R., GOODEY, B. (1989): Environmental perception: the relationship with age. Progress in Human Geography, č. 1, s. 99–106.
- GOULD, P. R., WHITE, R. R. (1968): The Mental maps of British school leavers. Regional Studies, č. 2, s. 161–182.
- GOULD, P. R. (1973): On Mental maps. In: Downs, R. M., Stea, D. (ed.): Image and environment: cognitive mapping and spatial behavior. Aldine, Chicago, s. 182–220.
- GOULD, P. R., WHITE, R. R. (1974): Mental maps. Penguin Books, Baltimore, 199 s.
- GOULD, P. R. (1975): People in information space: The Mental maps and information surfaces of Sweden. The Royal University of Lund, Department of Geography, Lund, 151 s.
- GOURLEY, J., MacCABE, CH., SAARINEN, T. F. (1993): Comparison of sketch maps drawn by students from Armidale, Australia and Dunedin, New Zealand. New Zealand Journal of Geography, č. 96, s. 8–15.
- HAMPL, M. (2005): Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext. PřF UK, Praha, 147 s.
- HEATWOLE, CH. A. (1993): Changes in mental maps. Journal of Geography, č. 2, s. 50–55.
- Hodnocení potenciálu cestovního ruchu na území ČR. MMR a MŽP, Praha, 2001, 22 s.
- HRDLÍČKA, M. (1983): Preference sídelních prostorů Čech. Demografie, 25, č. 1, s. 48–58.
- CHIODO, J. J. (1993): Mental maps: Preservice teachers' awareness of the world. Journal of Geography, č. 3, s. 110–117.
- JANEČKOVÁ, L., VASTÍKOVÁ, M. (1999): Marketing měst a obcí. Grada, Praha, 178 s.
- KOTÁL, P. (1997): Analýza mentálních map Prahy. Bakalářská práce, KSGRR, Praha, 47 s.
- KÜHNL, K. (1982): Migration and settlement: 16 Czechoslovakia. IIASA, Laxenburg, 125 s.
- LLOYD, R. E. (1976): Cognition, preference and behavior in space: an examination of the structural linkages. Economic Geography, č. 3, s. 241–253.
- LYNCH, K. (1960): The Image of the city. MIT Press, Cambridge, 200 s.
- MADANIPOUR, A. (1996): Design of urban space: an inquiry into a socio-spatial process. John Wiley and Sons, Chichester, 241 s.
- MONIOVÁ, E., KICMEROVÁ, L. (2005): Zvítězila Praha, prohrál Jeseník. Lidové noviny, 1. února 2005, s. 15–20.
- MRKLASOVÁ, M. (1988): Migrační a sídelní preference ústeckých středoškoláků. Demografie, č. 4, s. 323–328.
- PELLENBARG, P. H., MEESTER, W. J. (1984): Location decisions and spatial cognition.

- In: de Smidt M., Wever E. (eds.): A Profile of Dutch economic geography. Van Gorcum, Assen, s. 105–128.
- POCOCK, D. C. D. (1979): The Contribution of mental maps in perception studies. *Geography*, s. 279–286.
- SAARINEN, T. F. (1987): Centering of mental maps of the world. Discussion paper, Department of Geography, University of Arizona, 41 s.
- SIWEK, T. (1988): Území Československa očima studentů geografie. *Sborník ČSGS*, č. 1, s. 31–37.
- SLAVÍK, V., SEDLÁK, M. (1997): Sídlné a regionálne preferencie žiakov stredných škôl v Skalici. *Acta facultatis rerum naturalium Universitatis Comenianae*, č. 40, s. 39–54.
- SPILKOVÁ, J. (2002): Nový fenomén nákupní centrum: behaviorální přístupy v pražském kontextu. Diplomová práce. KSGRR, Praha, 141 s.
- VACA, J. (2005): Doma nejlíp? To platí hlavně na jihu Čech. *MF DNES*, 9. února 2005, s. 12–13.
- WERNEROVÁ, M. (2006): Percepce atraktivity a image krajských měst v Česku na příkladu vysokoškolských studentů z Českých Budějovic a Ústí nad Labem. Diplomová práce. KSGRR, Praha, 99 s.
- WHITE, S. E. (1981): The Influence of urban residential preferences on spatial behavior. *The Geographical Review*, č. 2, s. 176–187.

Summary

PERCEPTION OF ATTRACTIVENESS AND IMAGE OF REGIONAL CITIES IN CZECHIA ON THE EXAMPLE OF UNIVERSITY STUDENTS IN ČESKÉ BUDĚJOVICE AND ÚSTÍ NAD LABEM

This article results from a terrain research made in the cities of České Budějovice and Ústí nad Labem. It is primarily based on a questionnaire inquiry. However other two types of resources are also processed: various statistical data and results of public opinion research agencies are used as well. The questionnaire is focused on three fields of perceptions and personal preferences (work, residential and recreational).

It was found out that the most favourite place for permanent residence is České Budějovice. The expected top ranking of Prague in work preferences was proved and its position was found as a very dominant one. A very important finding is that work and residential fields are inseparable in young people's preferences. It means that the most attractive work cities are also very attractive for permanent residence.

In the case of České Budějovice, we discovered an impact of the neighbourhood effect in two thematic fields. A similar positive impact on evaluation of one's own place of living was not proved in the case of Ústí nad Labem. The fundamental difference between the two cities examined is that students from Ústí nad Labem reject their own city. This is caused by a negative perception in all investigated fields, which is typical for twin cities with major structural problems (Ostrava, Ústí nad Labem).

As the differences arising from the geographic origin, the economic factor was identified as a key factor of preferences for Ústí's students. If we compare the results according to the categories of geographers and non-geographers, we do not find significant differences. Only a slightly higher level of knowledge for geographers was proved when estimating the population size of cities. Moreover, it was revealed that factual answers differ more in dependence on the locality rather than on the branch of study.

A strong polarity between Bohemia and Moravia was identified as a wider form of neighbourhood effect due to the dependence of preferences on the number of visitors and on the knowledge of the city. Because of the links between the number of visitors and location, or transport accessibility, we can say that the worse evaluation of Moravian cities is partly influenced by their distant location.

Finally we can conclude that the key hypothesis was proved. The perception of attractiveness is in reality influenced by subjective factors (as image of the city, knowledge and accessibility of the locality, individual experience and opinions), and therefore the preference behaviour of students differs from the results of the objective evaluation. Only in the case of economy and work the revealed differences between subjective preferences and objective evaluation are not as big as to label them as statistically significant. The cause is the importance of the economic factor and the fact that students perceive it very

sensitively. That is why they have enough information about labour market and economic situation and so they behave pragmatically.

For a higher statistical representativeness and wider generalization it would be useful to make a similar questionnaire inquiry in some Moravian city. We would obtain a relevant comparison and a real image of the polarity Bohemia–Moravia.

Fig. 1 – Differences between the subjective residential preferences and the objective evaluation. In the key the difference of order: black – nil, white – positive, hatched – negative. Source: questionnaire inquiry, own calculations.

Fig. 2 – Differences between the subjective work preferences and the objective evaluation. In the key the difference of order: black – nil, white – positive, hatched – negative. Source: questionnaire inquiry, own calculations.

Fig. 3 – Differences between the subjective recreational preferences and the objective evaluation. In the key the difference of order: black – nil, white – positive, hatched – negative. Source: questionnaire inquiry, own calculations.

Pracoviště autorky: CzechInvest, Štěpánská 15, 120 00 Praha 2; e-mail: janzenka@gmail.com.

Do redakce došlo 4. 1. 2007